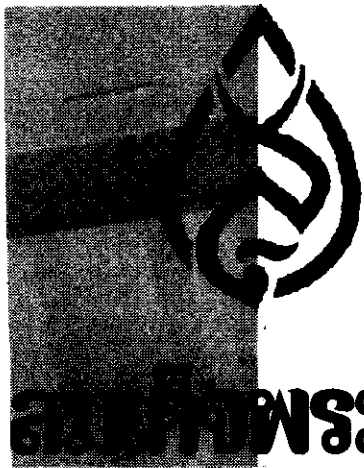

MATICHON INFORMATION CENTER		Subject Heading : ๐๑๗ สังคมและวัฒนธรรม / ครอบครัว	
Date : 21 พ.ค. 2543	Page 14,15	Source : บ้านเมือง	N48226088
Keyword :			

พระราชจริยาวัตร ✓ ในทางพระศาสนา ของ

14,15

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

เนื่องในวโรกาส
ครบ 100 ปี "สมเด็จย่า"
บ้านเมือง ๗๐๔๕๓๐
วีเจงราพิเศษ.....

รายการบริหารทางจิตนี้

เป็นพระมหากษัตริย์คุณอีกประการหนึ่งที่ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี พระราชทานแก่ประชาชนชาวไทย ด้วยพระราชหฤทัยที่ทรงอาทรห่วงใยในสุขภาพจิตและคุณภาพชีวิตของประชาชน ทั้งที่เป็นเด็กและผู้ใหญ่ จากความนำ ของรายการดังที่ย่างถึงข้างต้น ผู้อ่านจะเห็นได้ว่า สมเด็จพระนางเจ้าในพระราชหฤทัยที่ว่าพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนานั้นมีคุณค่าและคุณประโยชน์ต่อชีวิตของคนทุกชั้นตอนและทุกเพศวัย ถ้ารู้จักศึกษาและรู้จักน้อมนำเอามาใช้ให้เหมาะสมแก่ชีวิตของตนแล้ว ก็จะได้ รับประโยชน์หรือก่อให้เกิดความสุขความดีแก่ชีวิตอย่างมาก ในการฝึกอบรมคนให้เป็นคนดีมีคุณธรรมนั้น การฝึกอบรมจิตนับเป็นสิ่งสำคัญ เพราะจิตใจเป็นพื้นฐานของการกระทำทั้งปวงของคน

และที่ให้ประโยชน์พิเศษไปกว่ารายการธรรมะทั่วไปก็คือ รายการบริหารทางจิตที่ทรงพระกรุณาโปรดให้จัดขึ้นนี้ เริ่มตั้งแต่เด็กเล็ก เด็กวัยรุ่น ตลอดจนถึงผู้ใหญ่ มีพระราชดำริว่า การฝึกอบรมจิตหรือการบริหารจิตนั้นจำเป็นสำหรับทุกคนหรือ

ทุกระดับ เพราะทุกคนมีจิตที่จะต้องรู้ต้องคิดเหมือนกัน จึงจำเป็นต้องบริหารจัดการหรือพัฒนาจิตให้รู้ให้คิดไปในทางที่ถูกที่ควร เพื่อกระทำการต่าง ๆ ไปในทางที่ถูกที่ควร เพราะจิตเป็นผู้อยู่เบื้องหลังการกระทำของคน ข้อสำคัญจึงอยู่ที่ว่าจะต้องรู้จักวิธีการฝึกหรือบริหารจิตให้เหมาะกับระดับของคน การฝึกอบรมคนนั้นควรจะฝึกตั้งแต่เด็ก เข้าทำนองภาคีไทยที่ว่า "ไม้อ่อนดัดง่าย ไม้แก่ดัดยาก" แล้วก็ค่อย ๆ เลื่อนชั้นการฝึกอบรมขึ้นไปเป็นขั้น ๆ มิใช่ไปฝึกฝนอบรมกันเมื่อเป็นผู้ใหญ่แล้วเท่านั้น

กล่าวโดยสรุปก็คือ คุณธรรมจำเป็นสำหรับชีวิต ชีวิตของคนนั้นต้องมีการฝึกอบรมหรือพัฒนาทุกชั้นตอน เพราะแต่ละชั้นตอนของชีวิตก็ย่อมมีปัญหาที่จะต้องจัดการแก้ไขต่าง ๆ กันไป การฝึกอบรมจิตใจให้มีคุณธรรมอันเป็นเสมือนเครื่องมือฝึกแก้ปัญหาชีวิตไว้ให้พร้อม จึงเป็นสิ่งจำเป็น จิตใจเป็นรากฐานของการกระทำ และการกระทำนั้นเองที่เป็นรากฐานของการเกิดความสุขหรือความทุกข์ของคน

รายการบริหารทางจิตที่ทรงพระกรุณาโปรดให้จัดขึ้นนี้สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีเองก็สนพระราชหฤทัยติดตามศึกษาอย่างละเอียดถี่ถ้วนมาโดยตลอด โดยการทรงต้นฉบับที่นำออกรายการแต่ละครั้งอย่างพิถีพิถัน พร้อมทั้งพระราชทานพระราชดำริบางประการ เพื่อเป็นแนวทางพิจารณาปรับปรุงรายการให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นอยู่เสมอมาเป็นต้นว่า ข้อธรรมบางข้อที่ทรงเห็นว่าสูงเกินไปสำหรับผู้ฟังทั่วไป ก็น่าจะยังไม่ต้องกล่าวถึง เพราะนอกจากจะทำให้ผู้ฟังไม่สนใจ ฟังไม่รู้เรื่องแล้ว ก็อาจจะทำให้เข้าใจไขว่เขวไปได้ แทนที่จะได้รับประโยชน์จากรายการ ก็อาจจะกลายเป็นโทษไป หรือว่าข้อธรรมบางข้อที่อาจจะเป็นเรื่องปลีกย่อยแต่สำหรับคนทั่วไปแล้วอาจมีประโยชน์ต่อการ

ดำเนินชีวิต ก็ควรเพิ่มเติมหรือเน้นให้ เห็นชัดเจนขึ้น เป็นต้น ความละเอียด ถี่ถ้วนในการทรง ศึกษาพิจารณาและ แนวพระราชดำริในการปรับปรุงแก้ไข มีเพียงใด อย่างไรนั้นก็จะเห็นได้จาก ลำเนาต้นฉบับที่ทรงตรวจซึ่งได้พิมพ์ เป็นตัวอย่างไว้ในที่นี้

จากลำเนาต้นฉบับทรง ตรวจที่พิมพ์ไว้ข้างต้นนี้ จะเห็นว่า สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมหมื่นบำราณีโกศล ได้ทรงตรวจและทรงพินิจถี่ถ้วนทรง ศึกษาอย่างลึกซึ้งมาาก จึงทรงทราบว่า ตรงไหนที่เป็นประเด็นสำคัญ หรือถ้า เป็นเรื่องที่นำเสนอพระราชหฤทัยเป็น พิเศษ หรือว่าเป็นข้อความที่ยังไม่ทรง แน่พระราชหฤทัย ก็จะทรงทำเครื่องหมายสัญลักษณ์ไว้ด้วยหมึกสีแดง บ้าง ทรงบันทึกข้อพระราชดำริไว้บ้าง บางแห่งก็ทรงบันทึกความเห็นหรือคำ อธิบายของผู้รู้อื่น ๆ ที่เคยทรงศึกษา ในเรื่องที่เกี่ยวเนื่องมาเทียบเคียงไว้บ้าง พระราชดำริอย่างเช่นนี้ ในทางธรรม เรียกว่า ทรงมีธรรมวิจยะ หรือธรรมวิจยะ หมายความว่า ในการทรงศึกษาธรรมนั้น มิเพียงแต่ทรงสดับ ทรงจำ ไปตามที่ ทรงได้ประสบพบผ่านมามาก่อน แต่ได้ ทรงวิจยะหรือพินิจพิจารณาข้อธรรมนั้น ๆ ด้วยพระปรีชาสามารถอย่างละเอียดถี่ถ้วน ทั้งในเชิงอรรถและพยัญชนะ เพื่อความรู้ความเข้าใจอันถูกต้องใน ธรรม เป็นเหตุให้พระองค์ทรงสามารถ วินิจฉัยสารัตถะแห่งธรรมที่ทรงศึกษา ได้อย่างถูกต้อง ตลอดไปถึงแนวทาง ปฏิบัติอันเหมาะอันควร ดังจะเห็นได้ จากแนวพระราชดำริที่พระราชทาน สำหรับการเรียบเรียงหนังสือทางพระ พุทธศาสนาเรื่องต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว ข้างต้นเป็นตัวอย่าง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมหมื่นบำราณีโกศล เป็นนักศึกษารวมอย่างต้องแท้

จากพระราชบันทึกข้อพระ ราชดำริเรื่องปัญหา จะเห็นได้ว่า สม

เด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมหมื่นบำราณีโกศล เป็น เรื่องสำคัญในการศึกษาและปฏิบัติ ธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา เพราะ ปัญหาอาจจะเป็นตัวหนุนให้คนทำดี หรือทำชั่วก็ได้ ฉะนั้นการทำความเข้าใจ เรื่องปัญหาจึงมีความสำคัญเป็น ประการแรก ในการพัฒนาปัญญาและ ใช้ปัญญาไปในทางถูกต้องดี เมื่อทรง วิจัยศึกษาเรื่องปัญญาดำรงพระองค์เอง อย่างกว้างขวาง จึงทรงเห็นว่าเรื่อง ปัญญาเป็นข้อธรรมที่สำคัญอีกประการ หนึ่งพระพุทธศาสนาที่ควรจักได้เผย แพร่ให้คนทั่วไปได้รู้และเข้าใจอย่างถูก ต้อง เพื่อจักได้เป็นผลดีต่อการ ประพฤติปฏิบัติตนในทางธรรม จึงได้ ทรงอาราธนา สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก แต่ครั้งยังทรงดำรงสมณศักดิ์ที่ พระสาสนโสภณ ให้ทรงเรียบเรียงเรื่อง ปัญญา อธิบายอย่างสั้น ๆ ให้เข้าใจง่าย เพื่อรวมพิมพ์ในหนังสือธรรมที่พระราช ทานแก่ประชาชนทั่วไปในโอกาสต่อมา

พ.ศ. 2511 สมเด็จพระศรี นครินทราบรมราชชนนี ได้ทรงพระ กรุณาโปรดเกล้าให้อาราธนาสมเด็จพระ ญาณสังวรสมเด็จพะสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก แต่ครั้งยังทรง ดำรงสมณศักดิ์ที่ พระสาสนโสภณ ทรงเรียบเรียงเรื่อง คีล สำหรับเป็น หนังสือให้ความรู้เรื่องพระพุทธศาสนา แก่ประชาชนทั่วไปขึ้นอีกเรื่องหนึ่ง คำ สอนเรื่องคีลนี้ เป็นคำสอนสำคัญอีก เรื่องหนึ่งที่ติดอยู่ในพระราชหฤทัยของ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี มาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ เคยตรัสเล่า พระราชทานแก่ข้าราชสำนักในพระ องค์คนหนึ่งว่า ทรงยังพระราชหฤทัย ในเรื่องคีลนี้มาตั้งแต่ยังทรงเป็นนักเรียน เพราะไม่มีผู้ใดอธิบายถวายให้กระจ่างได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคีลข้อห้ามฆ่าสัตว์

ว่าคนบริโภคเนื้อสัตว์ แต่ทำไมพระห้ามฆ่าสัตว์ คน ฆ่าบาป แต่คนบริโภคไม่บาป เป็นต้น เมื่อพระสหาย ชาวต่างประเทศบางท่านถามปัญหาว่า พระองค์ก็ไม่สามารถอธิบายให้กระจ่างได้ และยังทรงเล่าอีกว่า มี นักศึกษามหาวิทยาลัยบางคนเห็นว่า คีลเป็นเครื่อง ถ่วงความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ

แต่ในส่วนพระองค์นั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมหมื่นบำราณีโกศล ได้ทรงเรียบเรียงขึ้น คีลห้าเป็นหลักแห่งความประพฤติทางมนุษยธรรม ของคนทั่วไป โดยไม่เลือกชาติศาสนา ส่วนการ ปฏิบัติยอมแล้วแต่ความตั้งใจของแต่ละคนเพราะฉะนั้น จึงได้พระราชทานแนวพระราชดำริบางประการแล้ว ไปรศอาราธนาสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระ

สังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงเรียบเรียงขึ้น แนวพระราชดำรินี้ในเรื่องคีลที่โปรดให้เรียบ เรียงขึ้นนี้ ก็คือ เป็นหนังสือที่ให้ความรู้แก่ผู้อ่านใน เรื่องความหมายของคีล วิธีที่จะรักษาคีล ปัญหาบาง ข้อที่เกี่ยวข้องกับการรักษาคีล เหตุจูงใจให้คนรักษาคีลและไม่รักษาคีล และผลดีผลเสียของการรักษาคีล และไม่รักษาคีล

เรื่องคีล ก็เช่นเดียวกับเรื่องอื่น ๆ ที่โปรด ให้เรียบเรียงขึ้น คือเมื่อทรงได้รับต้นฉบับที่เรียบเรียง เสร็จเรียบร้อยแล้ว สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมหมื่นบำราณีโกศล ได้ทรงพินิจพิจารณาตรวจ ทานอย่างละเอียดถี่ถ้วนหลายครั้ง พร้อมทั้งพระราช ทานแนวพระราชดำริแก้ไขปรับปรุงถ้อยคำกระบวน ความให้เป็นไปตามแนวพระราชประสงค์ คือกระทัดรัด อ่านง่ายและไม่ละเอียดซับซ้อนจนเกินจำเป็น

อวิชา เป็นคำสอนสำคัญลุ่มลึกข้อหนึ่งใน พระพุทธศาสนา เป็นบ่อเกิดของอกุศล ฉะนั้น จึง มักมีการอธิบายหรือตีความกันไปหลายอย่างก่อให้เกิด ความสับสนแก่ผู้เริ่มศึกษาพระพุทธศาสนาโดยทั่วไป

เรื่องสันโดษก็เป็นหลักธรรมอีกข้อหนึ่งที่ มักมีผู้เข้าใจผิดหรืออธิบายกันผิด ๆ อยู่บ่อย ๆ จน กระทั่งสมัยหนึ่ง บุคคลสำคัญในวงการรัฐบาลบาง ท่านถึงกับขอร้องพระภิกษุสามเณรมิให้เทศนาสั่ง สอนประชาชนเรื่องสันโดษ เพราะท่านผู้นั้นเข้าใจว่า คำสอนเรื่องนี้ทำให้คนเกียจคร้านเฉื่อยชา เป็นการ สอนที่ขัดขวางต่อการพัฒนาบ้านเมือง

คำสอนเรื่องจิตว่างของพระพุทธศาสนา นั้นเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งอีกเรื่องหนึ่งที่ติดปากติด ใจของคนทั่วไปในยุคปัจจุบัน มีการพูดถึงกันมากทั้ง ในแง่ที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย ถึงกับเคยเป็นเรื่อง เกรียวกราวในหน้าหนังสือพิมพ์อยู่พักหนึ่ง จึงต้องมี การตีความหรืออธิบายให้แน่ชัดลงไปว่าคืออะไรกันแน่ เพราะเรื่องจิตว่างดังกล่าวนี้ได้มีผู้นำเอาไปใช้พูด เขียนหรืออธิบายกันไปต่าง ๆ จนจับความไม่ได้หรือ สรุปลงไม่ว่าที่ถูกต้องนั้นเป็นอย่างไร

ความผิดใ้พระราชหฤทัยในคำสอนสำคัญ ๆ ของพระพุทธศาสนา ดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่า สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงมีพระราชหฤทัย ละเอียดประณีตในธรรมเพียงไร ทั้งทรงตระหนักถึง โทษและประโยชน์ของความเข้าใจผิดหรือความเข้าใจ ถูกในคำสอนเหล่านี้ อันจะพึงมีแก่ประชาชนและสังคม

เพราะฉะนั้นสมเด็จพระเจ้าในฐานที่ทรงเป็นพุทธศาสนิกชนพระองค์หนึ่ง จึงทรงชวนขยายที่จะพระราชทานความรู้ความเข้าใจอันถูกต้องใน หลักธรรมสำคัญดังกล่าวแก่ประชาชนทั่วไปเท่าที่จะทรงสามารถ กระทำได้

พ.ศ.2513 สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี จึงได้ ทรงพระกรุณาโปรดให้อารามวาสีสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระ สังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก แต่เมื่อยังทรงดำรงสมณศักดิ์ที่ พระสาสนโสภณ ทรงเรียบเรียงเรื่อง อริยชา และเรื่องสันโดษขึ้นตาม ลำดับ ตามแนวพระราชประสงค์เพื่อที่จะให้ประชาชนได้รู้และเข้าใจ ในหลักธรรมสำคัญเหล่านี้อย่างถูกต้องทั้งในความหมายระดับพื้นฐาน และในความหมายระดับสูง ตลอดจนแนวปฏิบัติในหลักธรรมนั้น ๆ ด้วย

เรื่องอริยชาที่ทรงพระกรุณาโปรดให้เรียบเรียงขึ้นนี้ ได้ อธิบายถึงความหมายของอริยชาในแง่มุมต่าง ๆ อันเป็นเหตุให้คน เห็นห่างจากการทำความดี เพราะไม่รู้สัจจะในตน และความไม่รู้ในเหตุ และผลตามหลักของพระพุทธศาสนาซึ่งพระพุทธองค์ได้ทรงสั่งสอนไว้

ส่วนเรื่องสันโดษก็กล่าวอย่างกะทัดรัดเข้าใจง่ายถึงที่มา ของเรื่องสันโดษที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนถึง ความหมายและคุณประโยชน์ของการปฏิบัติหลักธรรมข้อนี้

ความเรียงทั้ง 2 เรื่องนี้ สมเด็จพระเจ้าทรงพอพระราชหฤทัย เป็นอันมาก ดังที่ได้มีพระราชหัตถเลขาตรัสเล่าแก่ท่านผู้หนึ่งว่า "ฉันได้อ่านหนังสือเรื่องอริยชา และสันโดษแล้วเห็นว่าดีมาก พิมพ์ได้..."

การศึกษาธรรมของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี มิได้จำกัดอยู่เฉพาะการทรงหนังสือธรรมะที่ท่านผู้รู้ทั้งหลาย เรียบเรียงขึ้น หรือทรงสดับธรรมในโอกาสต่าง ๆ ดังที่ทราบกันเท่านั้น แต่ทรงศึกษาค้นเรื่องต่าง ๆ ที่สนพระราชหฤทัยจากพระคัมภีร์ สำคัญของพระพุทธศาสนาด้วยพระองค์เองก่อนเสมอ เช่น พระ ไคยปฏิภาณแปลและเรื่องมิลินทปัญหา อันเป็นปกรณ์พิเศษสำคัญของ พระพุทธศาสนา เป็นต้น และข้อธรรมที่ทรงสนพระราชหฤทัย พิจารณาศึกษานั้นก็เป็นเรื่องสำคัญ

เมื่อได้อ่านสำเนาพระราชหัตถเลขาทั้ง 2 ฉบับนี้แล้ว ก็ คงจะได้ประจักษ์ในพระราชอัธยาศัยในทางธรรมของสมเด็จพระศรี นครินทราบรมราชชนนี หลายประการ กล่าวคือ ทรงมีพระราช หฤทัยใฝ่รู้ธรรมอยู่เสมอ และรู้ให้จริงให้ตลอดอย่างสิ้นสงสัย ทรง พยายามศึกษาค้นคว้าถึงต้นตอของพระพุทธวจนะในเรื่องนั้น ๆ และในการทรงศึกษาค้นคว้านั้นก็ไม่ทรงติดหรือยึดอยู่กับตำราหรือ คัมภีร์เล่มใดเล่มหนึ่งเท่านั้น แต่ทรงศึกษาอย่างกว้างขวางเทียบ เคียงจากตำราที่ว่าเป็นที่เชื่อถือของผู้รู้ทั่วไป จนเป็นที่แน่พระ ราชหฤทัยว่าสอดคล้องต้องกันแล้ว จึงทรงลงพระมโนว่าอะไรเป็นอะไร

อนึ่ง พระราชหัตถเลขาที่เชิญมายังแสดงให้เห็นว่า สมเด็จพระเจ้าทรงมีพระราชอัธยาศัยเป็นชาวพุทธแท้คือไม่ทรงเชื่อง่าย จน กว่าจะได้ทรงพิจารณาศึกษาด้วยพระองค์เองอย่างละเอียดถี่ถ้วน เสียก่อนจึงจะทรงปลงพระราชหฤทัยเชื่อ เข้าลักษณะพระพุท ธโอวาทที่ทรงแสดงแก่ชาวกาลามะ ณ เกสบุตรนิคม เกี่ยวกับเรื่อง ไม่ควรเชื่อใน 10 สถาน คือ

1. อย่าเชื่อโดยฟังตาม ๆ กันมา
2. อย่าเชื่อตามประเพณี
3. อย่าเชื่อตามข่าวลือ
4. อย่าเชื่อโดยอ้างตำรา
5. อย่าเชื่อโดยนึก เดาเอา
6. อย่าเชื่อโดยคาดคะเน
7. อย่าเชื่อโดยตรึกเอาตามอาการ
8. อย่าเชื่อโดยเห็นว่าตรงกับลัทธิของตน
9. อย่าเชื่อโดยเห็นว่าผู้ พุคณาเชื่อ
10. อย่าเชื่อโดยนับถือว่าเป็นครูของเรา (พระสูตรนี้เรียกว่า กาลามสูตรบ้าง เกสบุตรสูตรบ้าง)

ใจความแห่งพระสูตรนี้ มิได้หมายความว่าไม่ให้ใครเชื่อ ใครเลย แต่ไม่ควรรีบด่วนปลงใจเชื่อเพียงแค่ฟังเขาร่ำมา หรือเห็น เขาทำกันสืบมา ๆ มาเป็นต้นเท่านั้น แต่ควรใช้สติปัญญาของตน พินิจใคร่ครวญให้ถี่ถ้วนเสียก่อน พระพุทธโอวาทนี้เป็นลักษณะ สำคัญประการหนึ่งของพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงแนะนำ ปลุกฝังให้เกิดขึ้นในจิตใจของพุทธศาสนิกชนและให้ยึดถือเป็นแนว ทางในการปฏิบัติ

และอีกประการหนึ่งจะเห็นได้ว่า พระราชหฤทัยใฝ่รู้ของ สมเด็จพระเจ้า เป็นไปอย่างกว้างขวางลุ่มลึกยิ่งขึ้นอีกเป็นอนุประการ ดังปรากฏว่า หลังจากที่พระราชโอรสธิดาเจริญพระชนมายุมากขึ้น ไม่ทรงต้องดูแลและถวายอภิบาลอย่างใกล้ชิดแล้ว สมเด็จพระเจ้า ได้ เสด็จทรงศึกษา ณ มหาวิทยาลัยโลซานน์ (ขณะเสด็จประทับอยู่ ณ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์) โดยทรงศึกษาวิชาปรัชญา ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต ในครั้งนั้นทรงมุ่งศึกษาเพื่อรู้โดยมิได้มุ่งหวังปริญญา และเพราะเหตุนี้เอง สมเด็จพระเจ้าจึงมีพระราชดำริในด้านปรัชญาและ ภาษาบาลีอย่างลึกซึ้งวิชาความรู้ต่าง ๆ ที่ได้ทรงศึกษาดังกล่าว เหล่านี้ได้มาเกื้อกูลต่อการศึกษามพระธรรมคำสอนในพระพุทธ ศาสนาของพระองค์เป็นอย่างมาก ช่วยให้ทรงมีพระทรรศนะและ พระมโนในธรรมะลึกซึ้งกว้างไกล ทั้งช่วยให้ทรงเห็นความแตกต่าง

ระหว่างข้อธรรมะ ต่าง ๆ ด้วยตนเอง และความแตกต่างระหว่างคำสอนของ พระพุทธศาสนาและความคิดของนักปรัชญาในศาสนาอื่น ๆ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น อันเป็นส่วนสำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยเพิ่มพูนพระราชมติหรือปณิธานในพระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาให้แน่นแฟ้นมั่นคงยิ่งขึ้น

พ.ศ.2512 ทรงพระกรุณาโปรดให้จัดพิมพ์เรื่อง “อภิสันธธรรมเหมือนพนักอิง” ซึ่งสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ญาณวโร เจริญมรณภาพเมื่อ 2494) วัดเทพศิรินทราวาส เรียบเรียง แล้วพระราชทานแจกแก่ประชาชนทั่วไป ด้วยมีพระราชปรารภว่า เรื่องอภิสันธธรรมนี้ได้ทรงอ่านนานปีมาแล้วและยังทรงระลึกถึงธรรมบรรยายเรื่องนี้ได้ดี และทรงเห็นว่าเป็นเรื่องที่มีประโยชน์ในทางฝึกอบรมจิตใจ ทั้งอ่านเข้าใจง่ายและปฏิบัติได้ง่าย

เรื่องอภิสันธธรรม ธรรมเหมือนพนักอิงนี้ กล่าวถึงธรรมที่ควรศึกษาและปฏิบัติ 4 ประการ อันจะช่วยให้การดำเนินชีวิตของคนเป็นไปด้วยดี กล่าวโดยสรุปก็คือ

1. พึงใช้สติสัมปชัญญะพิจารณาก่อนที่จะกระทำการต่าง ๆ มีการกินอยู่ เป็นต้น ที่รวมเรียกว่าปัจจัยสี่
2. พึงใช้ขันติและโลภะจะ (ความสงบเสถียร) ต่ออารมณ์ต่าง ๆ อันหมายถึงพึงอดทนต่ออารมณ์ต่าง ๆ ด้วยไม่ว่าที่แห่งนั้น
3. พึงเป็นผู้ฉลาดว่า อะไรควรละเว้นหลีกเลี่ยง และอะไรควรกระทำหรือดำเนินไป
4. พึงเจริญธรรมอันจะช่วยให้ถ่ายถอนหรือเลิกละความโลภ ความโกรธ ความหลง และบาปอกุศลอื่น ๆ เสียได้

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ญาณวโร เจริญ) เป็นมหาเถระที่รอบรู้พระธรรมวินัยดีเยี่ยมรูปหนึ่ง ซึ่งสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงเคารพนับถือและทรงศึกษาธรรมะด้วยอยู่เนื่อง ๆ ยังปรากฏพระราชบันทึกข้อธรรมที่ทรงศึกษากับสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์เมื่อครั้งกระโน้นอยู่อย่างขึ้น พร้อมด้วยลายพระราชนิพนธ์ที่ทรงบันทึกนามของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์กำกับไว้ด้วย

พ.ศ. 2518 ทรงพระกรุณาโปรดให้อาจารย์สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก แต่ครั้งยังดำรงสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระราชาคณะ ทรงรวบรวมเรื่องกรรมคัมภีร์คำสอนของพระพุทธ

ศาสนาถวายแล้วทรงพระราชวินิจฉัยเลือกสรรเฉพาะที่เป็นข้อสำคัญ อันแสดงให้เห็นหลักธรรมและหลักปฏิบัติว่ามุ่งสอนให้ละกรรมชั่วทำกรรมดีในปัจจุบัน พร้อมทั้งทรงพระกรุณาโปรดให้รวมเอาเรื่องอภิสันธธรรมและเรื่องขันติที่มีผู้เรียบเรียงไว้ ซึ่งเป็นเรื่องที่ได้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องกรรมเข้าด้วยกันรวมพิมพ์เป็นหนังสือเล่มหนึ่งสำหรับพระราชทานแจกแก่ประชาชนทั่วไป

เรื่องกรรมเป็นคำสอนสำคัญอีกเรื่องหนึ่งในพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงถึงความสำคัญของเรื่องกรรมไว้ในฐานะที่เป็นหลักแห่งศรัทธาหรือความเชื่อสำหรับพุทธศาสนิกชน คู่กับศรัทธาหรือความเชื่อในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า อันหมายความว่าในฐานะที่เป็นพุทธศาสนิกชนคือผู้นับถือพระพุทธศาสนา ย่อมต้องเชื่อเรื่องกรรม เพราะถ้าไม่เชื่อเรื่องกรรมก็มีค่าเท่ากับไม่เชื่อในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าด้วย ทั้งนี้ เพราะความรู้เรื่องกรรมนั้น พระพุทธเจ้าทรงได้มาจากการตรัสรู้ หรือความเห็นแจ้งด้วยปัญญาญาณมิใช่ได้มาด้วยการคาดคะเนหรือสันนิษฐานเอาตามความรู้สึกหรือความคิดเห็น บางแห่งทรงแสดงเรื่องกรรมไว้ในฐานะเป็นสัมมาทิฐิ ผู้ที่ปฏิเสธเรื่องกรรมคือปฏิเสธว่าการกระทำต่าง ๆ ไม่มีผลหรือผลต่าง ๆ ไม่ได้มาจากการกระทำ การกระทำ ก็เท่ากับเป็นมิจฉาทิฐิ เป็นคนนอกพระพุทธศาสนาหรือไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนา นั่นเอง หรือถ้าจะกล่าวเพื่อเข้าใจง่าย ๆ ก็คือ ความเชื่อเรื่องกรรมเป็นรากฐานของศีลธรรม คนที่ไม่เชื่อเรื่องกรรมจึงเท่ากับปฏิเสธระบบและคุณค่าทางศีลธรรมทั้งปวง เพราะระบบและคุณค่าทางศีลธรรมจะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อเห็นว่าเรื่องกรรมเป็นเรื่องจริงเท่านั้น เรื่องกรรมจึงนับว่ามีความสำคัญมากสำหรับพระพุทธศาสนาต่อพุทธศาสนิกชน

เมื่อทรงพระราชดำริเช่นนี้ จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดให้จัดพิมพ์เรื่องกรรมนี้ขึ้น แม้จะเป็นเรื่องย่อ ๆ แต่ถ้าผู้อ่านอ่านด้วยความสนใจและเข้าใจให้ถูกต้องแล้ว ก็จะมีพื้นฐานทางพระพุทธศาสนาพอควร ซึ่งย่อมจะเป็นประโยชน์แก่ตัวผู้อ่านเอง

พ.ศ.2519 ก็ทรงพระกรุณาโปรดให้อาจารย์สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงเรียบเรียงเรื่อง “พรหมวิหาร 4” ขึ้น สำหรับพิมพ์เผยแพร่แก่ประชาชนทั่วไป และได้พระราชทานพระราชนุญาตให้คณะกรรมการสร้างตึก

สวธรรมนิเวศ วัดบวรนิเวศวิหาร จัดพิมพ์ขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2519 นั้น เรื่องพรหมวิหาร 4 คือ เมตตา กรุณา มุติตา อุเบกขา เป็นคุณธรรมจำเป็นในการดำเนินชีวิตของคนไม่ว่าจะเป็นคนระดับไหน เพราะเป็นเรื่องที่ใคร ๆ ก็คงต้องยอมรับว่า อยากให้ทุกคนมีและแสดงคุณธรรมเหล่านี้ต่อตนเอง ฉะนั้น ในทางกลับกันเราก็ต้องมีและแสดงต่อคนอื่นด้วย เมื่อทุกคนต่างมีพรหมวิหารต่อกันก็ย่อมจะไม่มีรังเกียจเคียดแค้นต่อกัน ไม่มีอคติลบลวงกัน ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงสนพระราชหฤทัยศึกษาและปฏิบัติพรหมวิหารธรรมด้วยพระองค์เองมาเป็นลำดับ และก็ทรงประจักษ์ในผลดีของการปฏิบัติคุณธรรมนี้มาโดยตลอด ทรงพระราชดำริว่าควรจะได้เผยแพร่ธรรมหมวดนี้ให้คนทั่วไปได้เข้าใจและพยายามปฏิบัติตามสามารถ เพื่อผลดีคือความสงบสุขของชีวิตของคนและของสังคมด้วย สำนักพระราชวังได้เลขาที่เชิญมาพิมพ์ไว้ต่อไปนี้จะแสดงให้เห็นว่า ทรงปฏิบัติพรหมวิหารธรรมอย่างไร รวมทั้งแสดงให้เห็นพระราชจริยาวัตรส่วนพระองค์และพระราชดำริในทางธรรมอื่น ๆ ว่าสัมพันธ์กับพระราชกรณียกิจที่ทรงบำเพ็ญอย่างไรด้วย เป็นเรื่องที่ควรแก่การศึกษาอย่างยิ่ง

พ.ศ.2523 สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ได้ทอดพระเนตรเรื่อง “หลักการทำสมาธิเบื้องต้น” ที่สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงเรียบเรียงไว้ ทรงเห็นว่าเป็นแนวทางปฏิบัติอย่างง่ายสำหรับผู้ที่มีความสนใจทั่วไป จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดให้จัดพิมพ์ออกเผยแพร่แก่ประชาชน พร้อมทั้งทรงพระกรุณาโปรดให้อาจารย์สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงเรียบเรียงเรื่อง “ปัญญา” เรื่อง “นิรุตติและกัมมัฏฐานสำหรับนัก” และเรื่อง “การหลงลืมตัว” ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวเนื่องกัน รวมเข้าด้วยกันเพื่อผู้อ่านจะได้รับประโยชน์มากขึ้น กับทั้งโปรดให้รวมเรื่อง “ศาสนาและทศพิธราชธรรม” พิมพ์ไว้ด้วยกัน

พ.ศ.2527 ทรงพระกรุณาโปรดให้จัดพิมพ์เรื่อง “มลินทปญญา” ฉบับแปลเมื่อครั้งรัชกาลที่ 3 สำหรับพระราชทานแจกในงานเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ หนังสือมลินทปญญาเป็นปริศนาคำสำคัญ เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางคัมภีร์หนึ่งในพระพุทธศาสนา เป็นหนังสือที่ให้ความรู้เกี่ยว

กับคำสอนของพระพุทธศาสนาทั้งในด้านพระวินัย พระสูตร และพระอภิธรรมอย่างทั่วถึง และเป็นหนังสือที่ชวนอ่าน เพราะเป็นการอธิบายธรรมะด้วยลีลาที่แปลกไปกว่าหนังสืออื่น ๆ คือเป็นเชิงปจวาลิขณาด้วยความฉลาดไหวพริบระหว่างพระเจ้ามิลินท (หรือ เมณันเดอร์) ราชาบราหฺมณเชื้อสายกรีก กับพระนาคเสนเถระผู้เชี่ยวชาญรอบรู้ในพระไตรปิฎก หนังสือเรื่องนี้ นอกจากจะให้ความเพลิดเพลินในรสแห่งอรรถธรรมจากคำสนทนา ได้ตอบกันระหว่างปราชญ์ ทั้ง 2 แล้ว ยังให้เกิดความประทับใจในความฉลาดไหวพริบที่ปราชญ์ทั้ง 2 แสดงออกในการสนทนา จึงเป็นคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาที่มีชื่อเสียงไปทั่วโลก มีนักปราชญ์ต่างประเทศยกย่องมาก และมีการแปลออกเป็นภาษาต่าง ๆ กันมาก รวมทั้งภาษาไทยด้วย

สมเด็จพระเจ้าได้ทรงหนังสือเรื่องนี้เมื่อหลายสิบปีมาแล้ว ฉบับที่ทรงเมื่อครั้งกระนั้นเป็นฉบับแปลเมื่อครั้งรัชกาลที่ 3 พิมพ์ครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2468) พระองค์ได้ทรงอย่างละเอียดถี่ถ้วนด้วยความพอพระราชหฤทัย ในจำนวนกระบวนความและรสแห่งอรรถธรรม ดังจะเห็นได้จากสำเนา มลินทปญญาฉบับที่ทรง (ซึ่งพิมพ์บางส่วนเป็นตัวอย่างไว้ในหนังสือนี้) ว่าเต็มไปด้วยเครื่องหมายสัญลักษณ์ประกาศและลายพระราชหัตถ์ทรงบันทึกข้อพระราชมติเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ที่ทรงในหน้านั้น ๆ เกือบจะตลอดทั้งเล่ม อันแสดงให้เห็นว่าทรงพิจารณาอย่างละเอียดประณีตในการทรงศึกษาธรรมเพียงใด สมเด็จพระสังฆราชอริยาศัย เต็ดเต๋ยา จริ่งจั้ง ไม่ว่าทรงกระทำสิ่งใดเมื่อทรงจับกระทำแล้วต้องกระทำให้ดี ให้สำเร็จหรือให้ได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่คุ้มค่าแก่เวลาที่เสียไป พระราชอริยาศัยนี้เราจะเห็นได้เสมอจากพระราชกรณียกิจทุกอย่างที่ทรงปฏิบัติตลอดมาจนถึงทุกวันนี้